

לענין המגביה מציאה לחברו

נפתח במשנה השנייה בב"מ, ובגמרא שעליה בענין המגביה מציאה לחברו, מאחר ויש בביאור סוגיא זו כמה יסודות הנידונים במסכת זו שכדאי להתמקד ולהתעמק בהם.

משנה בבא מציעא דף ט ע"ב-- היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה, ואמר לחבירו תנה לי, נטלה ואמר אני זכיתי בה - זכה בה. אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחלה - לא אמר כלום.

ובגמ' דף י" ע"א-- רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרוייהו: המגביה מציאה לחבירו - לא קנה חבירו. מאי טעמא - הוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, והתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים - לא קנה... אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: המגביה מציאה לחבירו - קנה חבירו, ואם תאמר משנתנו - דאמר תנה לי, ולא אמר זכה לי.

בראשונים יש חילוקי דעות בפירוש המחלוקת בין ר"נ ור"ח מחד ור' יוחנן מאידך.

רש"י (ד"ה לא קנה וד"ה ואם תאמר משנתנו) לומד שהיסוד של מחלוקת האמוראים הוא שליחות. ר' נחמן ור' חסדא אומרים שהמגביה מציאה לחברו לא קנה שלא נתמנה לשליח ע"י הבע"ח המלוה ולכן הוא בגדר תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ולא קנה. ורבי יוחנן אומר שכן קנה, שמדובר כשאמר הרוכב אל ההולך "זכה", ובוה מיהו לשליח, ואם אמנם אמר רק "תנה" אין זה נחשב כמינוי השליח ולא קנה.

ותוס' (ד"ה תופס) חולק על רש"י דמבואר בכתובות דף פ"ד ע"ב דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה אפילו אם עשאו לשליח. וזה נגד שיטת רש"י לגבי ר' נחמן ור' חסדא. ובתד"ה אמר רבי יוחנן מעיר תוס' שגם ר' יוחנן סובר תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה, וכן מובא בהדיא בכתובות שם, אבל תוס' מצמצם דינו זה למקום שאין מגו (דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה) ובמציאה הוי מגו שפיר, וכשאין, אמנם לא קנה.

ונראה להסביר מחלוקתם כדלהלן:

לרש"י, ר"י אומר דכיון שאמר "זכה" הוי כמינוי לשליחות, וכיון ששלחו של אדם כמותו, יש לו הרשות לתפוס בעד משלחו המלוה. ור' נחמן ור' חסדא¹ אומרים שאין הבדל מהותי כלל בין "זכה" ל"תנה", ומשנתנו אינה מזכירה כלל "זכה", ואם אמר "זכה" אין זה שונה מ"תנה", ואינו כלל מינוי שליח, ולכן אין לו שום מעמד לתפוס מרשות הלוה לטובת הבע"ח המלוה שע"י זה הוא חב לאחרים שהלוו לו מעות. והלוה יכול לומר לו, לאו בעל דברים ידידי את. ורק אם בפירוש מיהו המלוה לשליח יכול לתפוס בעדו. ולפי"ז מחלוקת אמוראים אלה היא אם כשאמר "זכה" נחשב או לא נחשב כמינוי שליח. אבל זה ברור שלרש"י כ"ע ס"ל ששליחות נותנת לו מעמד שיוכל לתפוס לבע"ח.

ותוס' יבאר את המחלוקת באופן אחר לגמרי. ר' נחמן ור' חסדא יאמרו שאפי' עשאו שליח לא קנה במקום שחב לאחרים שאין רשות למישהו אחר, ואפי' שליח, לקפח את זכותם של המלווים האחרים, ורק הבע"ח עצמו יכול לעשות את זה. ור"י ס"ל שכשיש מגו אז קונה דאז אין להשתמש בכלל של תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים.

וצריכים להבין דינו של ר' יוחנן לפי תוס', מדוע מכריע המגו את הכלל של תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה. ונראה להטעים שיטת תוס' זו ע"י דמיון למחלוקת אחרונים בנושא אחר לגמרי, והוא ענין "שומע בעונה". מה הדין בברכת כהנים אם כהן יכול לצאת י"ח בברכת כהנים ע"י שישמע את הברכה (דהיינו, יברכך וכו') מפי כהן חברו, האם יצא י"ח מטעם שומע כעונה או לא? הנצי"ב והחזו"א ס"ל שכן יוצא, והבית הלוי חולק עליו מכיון שברכת כהנים צ"ל בקול רם, ודין שומע כעונה הוא רק לגבי אמירה ולא לדבר אחר, וממילא אם הכהן בירך ע"י שומע כעונה הוי כאילו ברך בלחש ואינו יוצא. וכעין זה מובא בשם הצפנת פענח שעל כן קוראים כל אחד שבהל את עשרת בני המן בעת קריאת מגילת אסתר, שהדין הוא שזה צ"ל בנשימה אחת, ואת זה אין בכח שומע כעונה לפעול. והגאון ר' יעקב קניבסקי ("הסטיפלר") הציע (בנופך הסברה ומינוח משלי) שהמחלוקת היא אם שומע כונה פירושו תפיסת דברים, שכאילו הוא אמר מה ששמע, וזוהי שיטת ה"ב"ה"ל והצ"פ, שהשומע כאילו רק את הדברים של ה"עונה" ולא יותר מזה--לא קול רם ולא נשימה אחת--או שהיא תפיסת גברא, דהיינו שהוא מזדהה לגמרי עם הגברא, והוא והאיש האחר הם זהות אחת, וזוהי שיטת הנצי"ב והחזו"א, ולד"ס השומע הזדהה עם העונה כל כולו כך שנחשב כאילו ביטא את הדברים גם בקול רם גם בנשימה אחת וכדומה. ולכן אפשר לצאת י"ח בשמיעת הברכה בכהן חברו. (ועי' בספרי "הלכות והליכות" פרק ט' לעוד נושאים שיש לבארם עפ"יז).

והנה בני"ד בדומה לשתי השיטות בשומע כעונה, הבעיה היא אם אמר "זכה" הוי כאילו המגביה מזדהה לגמרי עם הגברא של מי שאמר לו לזכות, או הוא רק נציגו שעושה פעולות מסוימות למשלחו מבלי להזדהות עמו.

¹ לכאורה אפשר לומר שהם סוברים שאין שליחות מועילה כלום כשחב לאחרים, אבל זה אינו, דאלי"כ איך אפשר לאדם לקדש אשה ע"י שליח הלא בזה הוא אוסר את כל העולם עליה והוי חב לאחרים.

רבי יוחנן יסבור שכשיש מפגש בין שני הדינים--תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ומגו-- אז קונה, שמגו יוצר לא סתם שליחות של נציגות גרידא אלא זהות שני האנשים וכאילו המגביה הוא עצם הרוכב או המצוה לו לזכות, וא"כ הוא לא כזר התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, אלא כהבע"ח עצמו. ומאידך, ר' נחמן ור' חסדא יסברו שע"י "זכה" עשאו שליח, אבל זה שליח סתם שהמגביה אינו מזדה זהות גמורה עם הגברא של הרוכב אלא כמו נציגו שפועל בעדו, ולפיכך אינו יכול לקנות את המציאה בעדו, היות וע"י שליחותו הוא חב לאחרים, ורק הבע"ח בעצמו יכול לתפוס לשם עצמו, והלוה יכול לומר לסתם שליח זה לאו בעל דברים דידי את.² וזה מה שהביא בתד"ה תופס מסוגיא בכתובות דאפי' מינהו שליח אינו יכול לתפוס במקום שחב לאחרים.

ובאמת י"ל, שלפי מה שביארנו מחלוקתם לפי תוס', נמצא שזה ההבדל בין שליח למורשה, ויסוד מחלוקתם הוא שלר' יוחנן כשאומר "זכה" יש לו דין מורשה ולא סתם שליח, שמורשה הוא ממש כעצם משלחו, ולא כסתם שליח שאינו רק נציגו ולא ממש כעצם המשלח. ולר' נחמן ור' חסדא בכל אופן יש לו דין של סתם שליח ולא כמורשה, ולדידם אין לשליח כזה רשות לתפוס לבע"ח במקום שחב לאחרים.

ויש גם שיטה שלישית שכדאי להזכירה, והיא שיטת הרמב"ן (הובא בשם השטמ"ק) שמתרץ קושית התוס' בתד"ה א"ר יוחנן, שר"י בכתובות ס"ל תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה. והרמב"ן מתרץ, שזה נכון שגם לפי ר"י תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה, אבל זה רק כשגרם הפסד חיובי אל האחרים, שהם הללו מעותיהם ללוה ועכשיו ע"י תפיסה זו הם אובדים את כל מה שהלוו או השקיעו, אבל במציאה לא גרם להם הפסד כזה אלא שמנע מהם רווח, ומניעת רווח אינו נקרא "חב לאחרים". וא"כ אין קושיא על ר"י. ולפי הרמב"ן המחלוקת בין ר' נחמן ור' חסדא ורבי יוחנן הוא שר' נחמן ור' חסדא סוברים שבכל ענין תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קונה, בין אם זה הפסד ממשי בין אם זה רק מניעת הרווח, ור"י סובר שמניעת רווח אינה בגדר חב לאחרים.

² וא"ת לפי"ז איך אפשר לקדש אשה ע"י שליח, התשובה היא שבאשה א"א לקדש בע"כ שיש דעת אחרת של האשה ולכן אין זה נחשב "מקום שחב לאחרים" ונניח Sheur-00-metzia.doc - 08/30/00

המגביה מציאה לחברו Addendum to Sheur on

In welcoming you, students at Yeshiva University, back to another fruitful and edifying year of תלמוד תורה at the highest levels, I wish to reaffirm the unique mission of Yeshiva, that which makes it different from any other institution and which confers upon it its distinction, and that is--*Torah Umadda*.

I urge you to take your *Madda* seriously. Do not consider them as בדיעבד but as a true לכתחילה. And dispense with the excuse of *Madda* as acceptable only if it provides you with a way of making a living. פרנסה is a worthy goal, and one should never dismiss it, but contemplating the marvels of creation--scientific, literary, social--is certainly no less a virtue than working for a salary or, to mention the current vogue, "investment banking." The Almighty created this world, and it is a meritorious deed to understand it and, by contemplating God's universe, come to love and revere Him (as formulated by the Rambam in the beginning of his הלכות יסודי התורה).

That having been said, there is no question that priority, in both and axiologically, must be given to Torah. In then terms we developed in our *sheur*, the relationship you develop to your *Madda* discipline is one activity, not one of spiritual identification. That is reserved for Torah and Torah only. You may become a שליח for molecular biology or literary criticism or the macro-economy of Tanganyika--but you are a מורשה when it comes to Torah. In the words we recite daily, כי הם חיינו ואורך ימינו--the words of Torah are our very life.

This point is made beautifully by the בעל התניא in his ליקוטי תורה לסדר בחקותי חיים. It is generally held that there are two Torahs--the Oral Torah and the Written Torah. But, he adds, there is yet a third Torah, and that is the Torah of Engraving, that of חקיקה--as in the words carved into stone on the לוחות Moses brought down from Sinai or erected at the shores of the Jordan. תורה שבכתב consists of two substances adhering to each other, דיו וקלף, yet the ink and the parchment remain essentially independent. The Tablets, however, and the words are one organic unity. And that is the ideal we should strive to realize in our lives as בני תורה--to be at one with Torah. And such הזדהות or identification with the essence of Torah cannot be achieved by a casual attitude towards it.

The Maharal in his משינה טו פרק ד (על מסי' אבות) emphasizes this point by means of the metaphor of--a מציאה. Other forms of human endeavor can sometimes be successfully accomplished without much effort but by a stroke of good luck--such as finding a מציאה, which comes as a pleasant surprise, without sweat or tears: בעושר ושאר מעלות [ש]המזל גורם. כי אפשר שימצא מציאה וכיוצא בזה אף שלא טרח בעושר מגיע אל זה, אבל אינו כך בתורה, כי כאשר נגזר שיתעשר העושר מחזיר אחריו כדי שתצא הגזירה לפועל שיהיה עשיר וכן כל הדברים שייך לומר כך, אבל התורה אינה כן כי לא יגיע אל זה האדם רק על ידי מעשה האדם.

Greatness in Torah is never as effortless as a מציאה. It always demands full concentration, focus, and long hours of labor.

To refer to our Mishna, and with apologies for the colloquialism, you can't acquire--be קונה--the Torah without getting off your high horse. Merely telling someone to pick it up for you is sorely inadequate.

As we enter the month of Ellul this evening, I bring to your attention the significance of the name of this important month--a name which has served as the initials of important verses in the Torah. You all know the classical אלול--אני לדודי ודודי לי. I offer you the ראשי תיבות proposed by the Gerer Rebbe, author of the שפת אמת. הוא קרי וכתוב--that is, תהלים, David writes--and here there is a significant difference between וכתוב and קרי. The word in question is written ולא, implying that we serve God because we acknowledge His creatorship and our creatureliness, and both demand of us obedience to the divine will. It is a truth--but it implies infinite distance. But the word is read ולו, that we are His, we are with Him, infinitely close to Him.

So on אלול--which is the combination of both words, לו and לא, we prepare to progress from a state of relationship but distance--much like that of the שליח who represents the sender but does not identify with him--to the state of incredible closeness whereby, through the study of Torah, we achieve the fulfillment of לבקו בו.

There could hardly be a nobler and more sublime for each of us to strive for this coming year.